

פסקים והלכות

מאת הרב יוסף אביטבול שליט"א מח"ס שערי יוסף

בסייעתא דשמיא
גליון מס'
173
ערב ראש השנה
התשפ"ז

שאלות המצויות בדיני חולים ביום הכיפורים

האם יש לסמוך על רופא שאינו שומר תורה ומצוות בצום

שאלה: רופא שאינו שומר תורה ומצוות שנתן חו"ד רפואית שלא לצום, ביו"כ, אלא צריך לשתות או גם לאכול וגם לשתות, האם יש לסמוך עליו.

תשובה: לכתחילה אין לסמוך על הרופאים, שאינם שומרי תורה ומצוות. משני טעמים, א. כיון שבכל חולי קל אומרים שאי"צ להתענות, [וכמ"ש בתפארת ישראל, והו"ד בביה"ל (סי' תרי"ח ס"א ד"ה חולה שצריך לאכול)] או שאומרים שצריך גם אכילה וגם שתיה, ולפעמים די רק בשתיה מתוקה. ב. כיון שאומרים שלא להתענות משום שהם מופקרים, [וכמ"ש בביה"ל (שם)].

ולכן כל חולה צריך לשאול קודם לרופא המטפל, ויבקש חוות דעת רפואית, ואח"כ יש לשאול למורה הוראה, שבקי בדיני חולים ויש לו מחקרים על הצום. [עי' ביה"ל שם, ומטה אפרים (סי' תרי"ח סק"ב)] אך אם אין רופא אחר אפשר לסמוך על רופא גוי או אינו שומר תורה ומצוות, שאומר שאם החולה לא יאכל יסתכן ויבוא לידי חולי. [בספר תורת היולדת (פרק ג' הלכה א') בשם הגריש"א ובחוט שני (שבת ח"ד עמ' רנב). וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ד פרק טו תשובה ב').]

אדם שהתעלף ביום כיפור

שאלה: אדם שהתעלף ביו"כ, האם מותר לשתות כרגיל.

תשובה: אדם שמתעלף הצום יכול לגרום להתעלפות, מחמת כמה דברים, א. איבוד נוזלים מהגוף, ב. ירידת לחץ דם. ג. ואזו וגאלית, דהיינו התרחבות כלי דם. [או התרגשות בתפילה, ואינו מצוי, או רואה בן אדם אחר שהתעלף, וכמצי]. ולכן כשאדם מתעלף, אם יודעים את הסיבה שהוא התעלף כגון שהוא מחמת הצום, וחזרו פניו ומרגיש טוב אין צריך פינוי לבית חולים, אבל אם יש ספק או כל חשש אחר כגון חולה לב או זקן או שיש כאבים בחזה, יש להזמין אנשי הצלה, ובנתיים צריך להגביה את רגליו, ולהניחם על כסא, כדי שייעלה הלחץ דם ויגיע לראש, ולשטוף את פניו במים קרים. ואף לאחר שהחולה חוזר להכרה ישאר לשכב לפחות 10-20 דקות.

לאחר שמתעורר יתנו לו לשתות משקה עם סוכר. וילך וישכב לנוח. ולאחר שנה אדם מרגיש טוב, יכול להמשיך לצום. אמנם אם ממשיך להרגיש רע, ימשיך לשתות לשיעורים, ואם לא די לו ישתה כרגיל. ואם יש רופא או הגיע הצלה, ובדקו אותו והכל בסדר, והרופא אומר שאינו צריך לשתות, ומרגיש טוב אסור לו לשתות [כיון שלא חייב שיהיה סיבת ההתעלפות מהתייבשות, אלא ואזו וגאלית, דהיינו התרחבות כלי דם], אלא א"כ אומר שצריך אני או שניכר שהוא חלש וחיוור שמותר לשתות, ואם יכול ישתה לשיעורים. אבל אם מרגיש טוב ואומר שמרגיש טוב לא צריך לשתות, ומ"מ מי שמרגיש שהולך להתעלף או חולשה, ירחוץ את גופו במים קרים. כיון שדינו כרחיצה לרפואה. [וכמ"ש ברמ"א (סי' תרי"ג ס"ג) שמי שבא בדרך ורגליו כהות שמותר לרוחצם, ובערוך השולחן (שם סק"ט)].

מקור: כתב באיסור והיתר הארוך (שער ס' דין א'), וז"ל: והיינו בחולה שאין רואין בו להדיא שצריך אבל אם הוא מעולף או שאר חלשות עד שנראה לרוב בני אדם שאצלו שצריך אפי' רק כדי שלא יכבד חליו ודאי פותחין ושואלין ונותנין לו אפי' אמר איני צריך כדאיתא לקמן. עכ"ל. ומבואר שכל שאדם מעולף לפניו ודינו כספק מביאים לו לאכול ולשתות. וכן הובאו חלק דברי האיסור והיתר רמ"א (סי' תרי"ח ס"ו) "מיהו אם נחלש הרבה עד שנראה לרוב בני אדם שאצלו שהוא מסוכן אם לא יאכל מאכילין אותו", והרמ"א השמיט את המילים אם הוא מעולף, ויל"ע מדוע הרמ"א השמיט מילים אלו. וז"ל שדין אדם שהתעלף הוא פשוט שדינו כחולה מסוכן, וכן נראה ממש"כ בערוך השולחן (שם סק"ב) ועוד נראה שאדם שהתעלף דינו כדין בולמוס כנשתנו פניו, וכמ"ש בשו"ע סימן תרי"ז סעיף ג' " [ושו"ד שכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיעלפון או שחור בעינים דינו כנשתנו פניו, והו"ד בשבת שבתון

(סקס"ג)]. ולמעשה כתב המהרש"ם בספר תכלת מרדכי (ח"ג דרשות פסקי דינים, עמ' שס"ט אות קפ) "מי שנחלש עד שמתעלף אין להמתין לשאול שאלה". אמנם נראה דהיינו דוקא כיון שיש ספק דינו כספק סכנה, וכמו שכתב במשנ"ב (שם סקט"ז) "מאכילין אותו, אף בלא רופאים דספק נפשות הוא". אמנם אכן שנתברר ע"פ הרפואה מתעלף ואחר כמה שניות מתעורר, כיון שרק אם מתעלף ארבעים שניות דינו כחולה שיש בו סכנה, שיש חשש לאיבוד הכרה, אינו מוגדר כחולה שיש בו סכנה, ודינו הקל קל תחילה שדי לאכול לשיעורים. ושמעתי מהגאון רבי אשר וייס שליט"א [עיו"כ ה'תשפ"ו] שאדם שהתעלף אי אפשר לדעת מדוע התעלף אנמיה או סיבה אחרת, וברוב המקרים חייו אינם בסכנה ולפעמים יכול להיות חשש סכנה, אמנם למעשה קרוב לסוף הצום אין צריך לחלל את יו"כ אלא אם קורה בלילה או בבוקר צריך להבדק, עכ"ל, וכן הסכים ד"ר לוי שבאמצע הצום או בסוף הצום מורה על התייבשות וצריך לשבור את הצום, ואחד מהרופאים אמר שצריך לראות ולבדוק אם יש לחץ דם נמוך או דופק איטי צריך לשתות אף בבוקר או בצהריים, אבל אם בסוף הצום אי"צ לשתות, עכ"ל אחד הרופאים, אמנם אינו נראה שכיון שהתעלף ויש ספק סכנה צריך עכ"פ לשתות לשיעורים. וכן הסכים הג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א מח"ס שו"ת שבט הקהתי.

אדם שמרגיש חולשה

שאלה: מי שמרגיש חולשה חזקה בצום יו"כ, ממתי מותר לאכול.

תשובה: אם מתחיל להרגיש חולשה ילך למקום ממוזג לנוח. ואם עדיין מרגיש חולשה חזקה שלא עוברת, מותר לשתות מים מתוקים או שתיה מתוקה לשיעורים, (ד"ר אוריאל לווינגר).

מקור: בלקט יושר (ח"א עמ' קלח) שאם החולה מרגיש חולשה, מותר לו לשתות, וכן נראה ממש"כ באו"ה (שם) וברמ"א (שם) שרק אם נחלש הרבה שנראה לרוב בני אדם שהוא מסוכן. ובמשנ"ב (שם סק"ו) כתב שאם לא נשתנו פניו אע"פ שאומר שלבו חלש וצריך לאכול אין מאכילין אותו. ויש להסתפק האם באדם שנחלש האם צריך שיהיה נשתנו פניו ממש חיוור, או רק שמרגיש חולשה חזקה מאוד שאינה עוברת, צריך להתחיל לשתות לשיעורים. ומהגרש"א שטרן שליט"א שמעתי שצריך שיהיו נשתנו פניו עכ"ל, אמנם הגרש"ק גרוס שליט"א מח"ס שו"ת שבט הקהתי, השיב לי בה"ל: מספק חולשה חזקה עכ"ל, וכמו שהשיב גם ד"ר אוריאל לווינגר.

אדם שהתחוויר פניו בצום

שאלה: אדם שנהיה חיוור בצום, האם מותר לשתות.

תשובה: אם נהיה חיוור מחמת הצום, [ונח במקום ממוזג ואינו עובר] ונראה לרוב בני אדם שצריך אכילה ודינו כחולה שנשתנו פניו, וצריך לשתות לשיעורים שתיה מתוקה, ואם לא עובר ישתה כרגיל. (עי' שו"ע סי' תרי"ז ס"ג ובמה שני"ל).

חולה שהבריא מהמחלה הנוראה

שאלה: חולה שהבריא מהמחלה הנוראה לאחר טיפולים או ניתוח, האם מותר לו לצום ביו"כ.

תשובה: אם החולה הבריא לגמרי, [ואין אנמיה ואין מחסור בכדוריות הדם, והגוף אינו חשוף לזיהומים ונמצא בתזונה נכונה] לאחר שנה, יכול לצום, אלא א"כ אינו בריא בגלל המחלה או מחמת מחלות אחרות. [ד"ר אוריאל לווינגר שליט"א. וכן השיב הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א מח"ס שו"ת שבט הקהתי]. ובכל ספק יש לשאול לרופא, ולמורה הוראה הבקי בדיני חולים.

שאלה: חולי אלצהיימר, האם צריכים לצום ביו"כ.

שליט"א).

שאלה: חולה סכרת שיכול לצום ע"י בדיקת סוכר ביו"ס עצמו, וימנע מאכילה ושתיה לשיעורים, וכן חולי סכר צריכים לאכול ולשתות כרגיל, ואם יכולים עכ"פ לאכול ול יכול לצום ע"י איזון במדבקות סוכר ללא דקירה, האם צר למדידת סכרת במדבח.

1

שאלה: חולה אנורקסיה [-הפרעות אכילה שמותרים לאכול ביו"כ כרגיל, כיון שאם לא יאכלו הוא חשש סכנה] שאוכל רק אבא שלו אוכל עמו, האם מותר לאבא לאכול עמו.

תשובה: מעיקר הדין מותר לאכול עמו, ואם יוכלו יעמידו פנים כאילו אוכלים, או יאכלו פחות פחות מכשיעור שאח"כ יקיא ויפלוט הכל.

מקור: נראה להוכיח ממש"כ בשו"ת דבר שמואל (ס"ז קצ"ח) ובשו"ת חת"ס (ח"י סימן לג) לגבי מניקה שמותרת לאכול עם התינוק יסתכן ואף שהיא בריאה מותר לה לאכול משום ספק פיקוח נפש של הילד, וכמו שאדם בריא מחלל שבת עבור ספק חולי ולכן יאכל הבריא בשביל פיקוח נפש של הולד, ולכן כתב שמוות לאכול. "וכ"כ ספר הלכות בחד בחג (ומים רואים ע"פ שפ"ו בהערה), וכ"כ בחוט שני (יו"כ ע"מ קסד) שחולה מסוכן שצריך לאכול ביום"כ ואינו רוצה לאכול אלא א"כ יאכל ביום אחר עמו, דינו כפיקוח נפש ולא גרע מכלשל עבורו ובשרו, וה"ה שמוות לאחר לאכול ביו"כ כדי שהחולה יאכל, אלא שצריך להשתדל שיוכל החולה בלא זה עכ"ד, וכ"כ בשו"ת חיי יעקב לגדא (סימן ח'), וכן ידוע שר' ישראל סלנטר קידש בזמן המגיפה ואכל כדי שכולם יאכלו, וע"ע בשו"ת מצפה אריה (תנינא ח"מ ס"ה מ"ה). **ומהגאון רבי אשר וייס שליט"א** שמתענין שבקבוץ תורני עץ חיים (לפני 3000 שנה) כתב שאין היתר לאכול, ומ"מ נראה שמוות לו לאכול, כמו שמוות לפלוני לחלל שבת בשביל אלמוני, ועכ"פ יאכל מכות שיעורו ויפלוט ויעשה כאילו הוא אוכל, עכ"ד.

שאלה: האם מניקה בזמנינו צריכה להתענות.

תשובה: מניקה צמה ביום הכיפורים. [אלא א"כ היא יולדת כדינים שנ"ל בדניי יולדת (ש"ר ע" ס' תרי"ז ס"א)]. ותתכונן לצום כראוי בשתייה של יום יומים קודם יום כיפורים כמות גדולה של נוזלים כגון מיץ ענבים. ותשהה בצום במקום ממוזג ולא תצא החוצה. וכן לאחר הצום תשתה מה ענבים ושתייה מתוקה, כדי להחזיר את הנוזלים לגוף. [וכן ראוי אם יש לה אפשרות לשוב חלב, שתשאב כמה שעות לפני הצום וע"י כך תניק פחות ביו"כ ותאבד פחות נוזלים].

א. אם התינוק עדיין אינו אוכל תחליפי חלב, ויודעת שאם תתחיל לצום יפסיק החלב, מתחיל לצום בלילה, וממתי שמתחיל להפסק החלב אינו צמה, ואין צריך לנסות להביא לתינוק תחליפים אחרים, כיון שדינו כפיקוח נפש לתינוק, ומותר לשתות ביו"כ שיהיה חלב לתינוק, [הגרשז"א (הליכ"ש יו"כ פ"ו ס"ב) חוט שני (ר"ה יו"כ עמ' קסד)]. ויש מחמירים שכיון שבזמננו יש תחליפי חלב, והם טובים לתינוק, צריכים להביא לו תחליפי חלב, אף שהחלב מתמעט. [ובטעם הדבר כיון שבזמננו שרגילים לתת תחליפי חלב והרי אף שמזון העיקרי הוא חלב, ומש"כ החזו"א שתחליפי חלב הם סכנה להם שאינו גרל בכך היינו דוקא לפני כשבעים שנה שהתחליפי חלב היו חלשים וחסרים בהם הרבה רכיבים. משא"כ בזמננו. ולכן צריכה להתענות אף ויחסר חלב לתינוק, אלא א"כ הוא סכנה שהתינוק אינו אוכל, אוכל

a921434567@gmail.com

אחר, ואין היתר אם יחסר החלב, וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ד (פ"ד ס"ב) שכתב שכיום שיש תחליפי חלב, האם חייבת להתענות, אא"כ במקום שאין תחליפי חלב. יעני'ש. וכן בחזו"ע (ימים נוראים עמ' רפז) נראה דיש היתר רק במקום שכנה שאם התינוק בריא מתענה ומשלימה, ואף אם יחסר עמ' חלב תלתינוק. ויש רבים מורים שד"כ אם תלמעט החלב ואין התינוק מה לאכול, מ"מ כיון שעדיין לא אכל תחליפי חלב וכל שינוי בתזונת התינוק דינו כסכנה. [וכמ"ש בחזו"א (א"ח סי' נ"ט סק"ג וסק"ד) שסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב, וכל שיש ספק שמא יגרם לתינוק קלקול מעיים כעצירות או שלשול או חום כלשהו ע"י שינוי בדרך הזנתו הרי הוא ספק פיקוח נפש ומחללים ע"ז את השבת. ע"ש. וכן הו"ד החזו"א בקונטרס הזכרונות (סימן ל אות י"א)]. **ומ"מ אם היא מניקה חלקית והתינוק אוכל גם תחליפי חלב** או שאכל פעם אחת או מידי פעם תחליפי חלב או שהוא גדול ואוכל מאכלים אחרים, [כגון שהתינוק כבר גדול] אף אם יפסק החלב, צריכה להמשיך לצום.

[ב]. בכל אופן מניקה שיש לה חלב אם קפוא או במקרר, צריכה להביא לו את החלב השאוב, ואם אין לה חלב שאוב תשאוב חלב לפני יו"כ, שאם יתמעט החלב ביו"כ שתוכל להביא לתינוק, ולא להפסיק את הצום, ותשתה היטב לפני הצום, והצום אינו גורם להפסקת ההנקה בד"כ, וכן ישנם מחקרים שהצום אינו משפיע על הפסקת ההנקה באשה שמוניקה הנקה מלאה. [וכן לא מגיעות להתייבשות, וכן שמעתי מהגרי"מ שטרן שליט"א לגבי ת"ב שבד"כ החלב לא מתמעט בהנקה מלאה, וכ"ש לגבי יו"כ]. וכן בזמנינו שישנם כדורים שנקראים מילקל וכדו' להחזיר את החלב אף לאחר כמה ימים, ולכן אף אם נפסק החלב בצום, כל שלתינוק יש מה לאכול אין בכך חשש. [הסכמת גדולי הפוסקים בזמנינו].

ג]. אמנם במקום שהתינוק חולה או מסוכן לו חלב אם אינה מתענה. [וכמ"ש בשו"ת דבר שמואל (סי קז) והו"ד בב"ה" (ס' תרי"ד ד"ה עוברות)]. ויש בכך כמה אופנים

א]. אם התינוק פג והחלב נחוץ לו וחיוני ובפרט שיש שיעור תמוה גבוה

אצל פגים בגלל זיהומים במערכת העיכול והחלב אם הוא החיסון הכי טוב

עבורם **ב].** אם התינוק רגיש לתחליפי חלב כמצוי, ויכול לאכול רק חלב

אם, ג]. תינוק שאינו מעכל היטב את תחליפי החלב, ואם תצום יחסר

לתינוק חלב, ד]. מניקה תאומים, ואוכלים רק חלב אם, ובכל האופנים הנ"ל

בדרך כלל יכולה לצום בלילה, ומזמן שמרגישה שהחלב מתמעט, אף אם

אינו שנינו כ"כ חזק, כל שרואים שהחלב יתמעט ויש סיכון להמשך ההנקה,

[או שעדיין לא התבססה ההנקה, ואין לה חלב], יכולה להתחיל לשתות לשיעורים

מיץ ענבים ומשקאות מזינים, [ויש עוד אופנים שאין לצום כגון שיש דלקות וכתבאר

בפסקים והלכות חולים ביו"ב]. ומ"מ אם באופנים הנ"ל לכתחילה תביא חלב

שזאב באופן שהוא טוב עבורם, ורק אם אין לה חלב שאוב, תשתה כדי

שתוכל להניק. [וכן אם יוצא החלב ע"י שאיבה, ואין לתצטרך לשאוב תחברך למשאבה

חשמלית שדוקה ע"י שעון שבת, וכתבאר בשערי יוסף דיני שאיבת חלב אם בשבת].

בשורה משמחת לעולם ההלכה

יצא לאור

קובץ שערי יוסף

הוראות ופסקים
לחולים ביום תפילות

עם הסכמות
גדולי הפוסקים

מר הגאון
רבי שמאי קהת הכהן

גרוס

שליט"א

מר הגאון
רבי שמואל אליעזר

שטרן

שליט"א

למורי הוראה ורבנים שליט"א

ובמייל
a921434567@gmail.com

ניתן להשיג מודפס בסלון
058-3233587

מכון גם אני אודך
בראשות
הרב גמליאל הכהן דבונטריץ שליט"א